

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

9 ЖИЛД, 1 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

ТОМ 9, НОМЕР 1

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

VOLUME 9, ISSUE 1

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА | INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

№1 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2026-1>

Бош муҳаррир:
Тўхтасинов Илҳом
п.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Бош муҳаррир ўринбосари:

Главный редактор:
Тухтасинов Илхом
д.п.н., профессор (Ўзбекистан)

Заместитель главного редактора:

Editor in Chief:
Tuhtasinov Ilhom
DSc. Professor (Uzbekistan)

Deputy Chief Editor

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ

Назаров Бахтиёр
академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умарўғли
ф.ф.д., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова
ф.ф.д., профессор (Озарбайжон)

Бокиева Гуландом
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким
ф.ф.д., профессор (Татаристон)

Махмудов Низомиддин
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил
ф.ф.д., профессор (Россия)

Жўраев Маматкул
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахыммамед
к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Жеймс Форт
Мичиган университети (АҚШ)

Умархўжаев Мухтор
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Болтабоев Ҳамидулла
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Дўстмухаммедов Хуршид
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Шнукашвили Тамар
ф.ф.д. (Грузия)

Туробов Бекпулат
масъул қотиб, PhD, доцент
(Ўзбекистон)

Мўминова Маъсума Ғолиб қизи
ф.ф.д., (PhD) вб. доцент

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Назаров Бахтиёр
академик. (Ўзбекистан)

Якуб Умар оғли
д.ф.н., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова
д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Бакиева Гуландом
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Миннуллин Ким
д.ф.н., профессор (Татарстан)

Махмудов Низомиддин
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Керимов Исмаил
д.ф.н., профессор (Россия)

Джўраев Маматкул
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Куренов Рахыммамед
к.ф.н. (Туркменистан)

Кристофер Джеймс Форт
Университет Мичигана (США)

Умархаджаев Мухтар
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Мирзаев Ибодулло
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Балтабаев Ҳамидулла
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Дўстмухаммедов Хуршид
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Лиходзиевский А.С.
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Сиддикова Ирода
д.ф.н., профессор (Ўзбекистан)

Шнукашвили Тамар
д.ф.н. (Грузия)

Туробов Бекпулат
отв. секретарь, PhD, доцент
(Ўзбекистан)

Муминова Масума Ғолиб қизи
PhD и.о. доцент

EDITORIAL BOARD

Bakhtiyor Nazarov
academician. (Uzbekistan)

Yakub Umarogli
Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)

Almaz Ulvi Binnatova
Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)

Bakieva Gulandom
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Minnulin Kim
Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)

Mahmudov Nizomiddin
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kerimov Ismail
Doc. of philol. scien., prof. (Russia)

Juraev Mamatkul
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kurenov Rakhimmamed
Ph.D. Ass. Prof. (Turkmenistan)

Christopher James Fort
University of Michigan (USA)

Umarchodjaev Mukhtar
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Mirzaev Ibodulla
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Boltaboev Hamidulla
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dustmuhammadov Khurshid
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Lixodzievsky A.S.
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Siddiqova Iroda
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Shiukashvili Tamar
Doc. of philol. scien. (Georgia)

Turobov Bekpulat
PhD Ass. prof. Senior Secretary
(Uzbekistan)

Mo'minova Ma'suma
PhD Acting Docent
(Uzbekistan)

PageMaker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

1. Tursunova Parvina Mamurjonovna NUTQIY HUSHMUOMALALIK IFODALANISHIDA YOLG‘ON ISHLATILISHINING PRAGMATIK XUSUSIYATLARI (ISPAN TILI MATERIALLARI ASOSIDA).....	5
2. Умурова Гузал Хотамовна ПСИХОЛОГИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТВОРЧЕСТВА - ЗНАЧИМОСТЬ КОМПЛЕКСНОГО ПОДХОДА К ИЗУЧЕНИЮ И ОРГАНИЗАЦИИ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	10
3. Даминова Фазода Ирисовна ТЕОРЕТИКО-ИСТОРИЧЕСКИЕ И МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ДРЕВНЕРУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.....	15
4. Рахматова Гулнора Турсиновна ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ В УЗБЕКСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ: РЕЗУЛЬТАТЫ КОРПУСНОГО АНАЛИЗА.....	22
5. Усманова Салиха Юлдашевна ИЗ ИСТОРИИ ИЗУЧЕНИЯ ВВОДНО-МОДАЛЬНЫХ ЕДИНИЦ В РУССКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКОЗНАНИИ.....	32
6. Ибаев Анвар Журабекович ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ ОККАЗИОНАЛЬНАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ И ЕЁ ТИПЫ.....	41
7. Т.А.Эргашева СОЛИҚ РЕЗИДЕНТИ ТУШУНЧАСИНИНГ ХАЛҚАРО ҲУЖЖАТЛАРДАГИ ПРАГМАЛИНГВИСТИК ТАҲЛИЛИ.....	47
8. Nomozov Abdiaziz Mustaqimovich ARAB VA INGLIZ MUROJAAT SHAKLLARINING QIYOSIY-PRAGMATIK TAHLILI: ZAMONAVIY KOMMUNIKATSIYA KONTEKSTIDA.....	52
9. Davlatova Hulkaroy Uktamovna RAQAMLI MUHITDA BOLALIK: ZAMONAVIY SHAROITDA TIL O‘ZLASHTIRISH OMILLARI.....	58
10. Abdunazarova Maftuna Fakhriddinovna PRAGMATIC AND FUNCTIONAL ANALYSIS OF SPEECH ACTS IN DIALOGIC DISCOURSE.....	64
11. Nomozov Abdiaziz Mustaqimovich ARAB VA INGLIZ MUROJAAT SHAKLLARINING QIYOSIY-PRAGMATIK TAHLILI: ZAMONAVIY KOMMUNIKATSIYA KONTEKSTIDA.....	71
12. Nilufar Abduraxmonova, Abdullayeva Shakhnoza Rakhimjon qizi ONTOLOGICAL MODELING INFORMATION TECHNOLOGY TERMS IN UZBEK.....	77
13. Aybibi ISKANDAROVA O‘ZBEK KORPUSSHUNOSLIGIDA PARALLEL KORPUSGA OID TADQIQOTLAR VA ULARNING LINGVISTIK AHAMIYATI.....	87
14. Abdullaeva Sanobar Bakhrillaevna THEORETICAL STUDY OF PHRASEOLOGY IN THE ANTHROPOCENTRIC PARADIGM.....	93
15. Воҳидов Абдувахоб САМАРҚАНД ТОЖИКЛАРИ ШЕВАСИ ФРАЗЕОЛОГИК ЖУФТ ТАРКИБЛАРИ ҲАҚИДА БАЪЗИ МУЛОҲАЗАЛАР.....	99
16. Усманова Салиха Юлдашевна, Мирзаева Шахло Ризаевна ИЗУЧЕНИЕ ГЛАГОЛОВ, СПОСОБНЫХ ПРИНИМАТЬ ПРЕДИКАТНЫЙ АКТАНТ.....	104

17. Zaynutdinova Durdona Asatovna ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A TOOL FOR DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE IN ENGLISH LANGUAGE LEARNERS (Evidence from EFL Settings in the Republic of Uzbekistan).....	109
18. Atabayeva Zarnigor Bakhran kizi THE DEMONIZATION OF DORIAN GRAY: AESTHETICISM, MORAL DECLINE, AND THE DUALITY OF HUMAN NATURE IN VICTORIAN LITERATURE.....	118
19. Ochilova Noila Farmonovna O‘ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGIDA “OTA”KONSEPTINING TALQINI.....	122
20. Abduraxmonova Sohiba Aktam qizi BOLALAR NUTQINING O‘RGANILISHI (ESKI NAZARIYALARDAN ZAMONAVIY YONDASHUVLARGACHA).....	126
21. Sharipov Raufjon Elmurod o‘g‘li AKADEMIK G‘ANIJON ABDURAHMONOVNING “TARIXIY SINTAKSIS” ASARIDA QO‘SHMA GAPLAR EVOLYUTSIYASI.....	130
22. Said-Axmedova Shoxista Nuritdinovna AGENTLIK TUSHUNCHASINING LINGVISTIK TADQIQI.....	135
23. Nilufar Abduraxmonova, Nilufar Botirova SIYOSIY SOHAGA DOIR TARJIMA LUG‘ATINI SHAKLLANTIRISHDA PARALLEL MATNLARNING KONTEKSTUAL TAHLILI.....	141
24. N.M.Shamuradova INGLIZ TILIDA SO‘Z ODOBINI IFODALOVCHI MAQOLLARNING DISKURSIV-PRAGMATIK XUSUSIYATLARI.....	148
25. Sevinch Sherzodovna Xolmirzayeva ITALYAN TILIDAGI KO‘P MA‘NOLI SO‘ZLARNING TARJIMADA MA‘NO FARQLANISHI.....	152
26. Башарова Лейла РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ И ВОСПРИЯТИЕ АНТРОПОМОРФНЫХ ЖИВОТНЫХ В ДЕТСКИХ КНИГАХ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА СОЗНАНИЕ И РАЗВИТИЕ РЕБЕНКА.....	158
27. Ivanova Alena Yadmagieвна TACTILE GESTURES IN CHINESE EVERYDAY COMMUNICATION: TYPOLOGY, FUNCTIONS, CULTURAL MARKEDNESS.....	165
28. Ozoda Tojiboyeva, Xasanova Shaxodat Xamza qizi O‘ZBEK MUMTOZ ADABIYOTIDA HADISLARDAN FOYDALANISH AN‘ANASI.....	175
29. Asqar Abdullaev SYNTACTIC STRUCTURES: ESSENCE, TYPES, AND STUDIES IN GLOBAL LINGUISTICS.....	180
30. Nuraliyeva Ozoda Narbayevna FOLKLOR MATNLARIDA IQLIM HODISALARINING RAMZIY BADIYATI.....	185
31. Сабина Авазжоновна Махмудова ОСОБЕННОСТИ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ КОНЦЕПТА «ВОЙНА» В РОМАНЕ Р. ОЛДИНГТОНА «СМЕРТЬ ГЕРОЯ».....	193
32. Nasrullayev Javohirxon Ravshanxonovich RAQAMLI HUQUQIY MULOQOTDA YURIDIK TERMINLARNING IJTIMOY-LISONIY MOSLASHUVI.....	200

Nasrullayev Javohirxon Ravshanxonovich

Samarqand davlat chet tillar instituti xalqaro hamkorlik bo'yicha prorektori,
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.

RAQAMLI HUQUQIY MULOQOTDA YURIDIK TERMINLARNING IJTIMOIIY-LISONIY MOSLASHUVI

 <https://doi.org/10.5281/zenodo.20815075>

ANNOTATSIYA

Maqolada raqamli davlat boshqaruvi sharoitida yuridik terminlarning ijtimoiy-lisoniy moslashuvi o'zbek, rus va ingliz tillari materiallari asosida tadqiq etiladi. Huquqiy termin faqat muayyan tushunchaning nomi emas, balki normativ mazmun, institutsional vakolat, kommunikativ maqsad va adresatning huquqiy tajribasini birlashtiruvchi murakkab til birligi sifatida talqin qilinadi. Qiyosiy-semantik, kontekstual, funksional-pragmatik va diskursiv tahlil orqali terminlarning to'liq muqobilligi, funksional muqobilligi, kontekstga bog'liq ko'p variantlilik hamda so'zma-so'z tarjimada yuzaga keladigan ma'no siljishlari aniqlandi. "Davlat xizmati", "murojaat", "yuridik shaxs", "ma'muriy hujjat", "javobgarlik", "rozilik" va "shaxsga doir ma'lumotlar" kabi birliklar misolida uch til o'rtasidagi konseptual chegaralar yoritildi. Natijada yuridik terminlarni standartlashtirishda terminning lug'aviy muqobilidan ko'ra uning huquqiy funksiyasi, janri, adresati va keltirib chiqaradigan huquqiy oqibati ustuvor mezon bo'lishi asoslandi.

Kalit so'zlar: yuridik diskurs, raqamli huquqiy muloqot, sotsiolingvistika, yuridik terminologiya, huquqiy tarjima, konseptual muqobillik, davlat xizmati, shaxsga doir ma'lumotlar, sodda huquqiy til, kommunikativ aniqlik.

Nasrullaev Javokhirxon Ravshankhonovich

Vice-Rector for International Cooperation
at Samarkand State Institute of Foreign Languages,
PhD in Philological Sciences, Acting Associate Professor

SOCIOLINGUISTIC ADAPTATION OF LEGAL TERMS IN DIGITAL LEGAL COMMUNICATION

ABSTRACT

The article examines the sociolinguistic adaptation of legal terms in digital public administration on the basis of Uzbek, Russian, and English materials. A legal term is interpreted not merely as the name of a concept, but as a complex linguistic unit combining normative meaning, institutional authority, communicative purpose, and the addressee's legal experience. Comparative semantic, contextual, functional pragmatic, and discourse analyses reveal complete equivalence, functional equivalence, context-dependent variation, and semantic shifts caused by literal translation. The conceptual boundaries among the three languages are discussed through such units as public service, application, legal entity, administrative act, liability, consent, and personal data. It is therefore argued that the standardization of legal terms should prioritize the legal function of a term, its genre, its intended audience, and the legal consequences it produces rather than its isolated dictionary

equivalent. The findings are relevant to legal drafting, multilingual public service platforms, legal translation, and the development of accessible legal communication.

Keywords: legal discourse, digital legal communication, sociolinguistics, legal terminology, legal translation, conceptual equivalence, public service, personal data, plain legal language, communicative precision.

Насруллаев Жавохирхон Равшанхонович

проректор по международному сотрудничеству
Самаркандского государственного института иностранных языков,
доктор философии по филологическим наукам (PhD), и.о. доцента

СОЦИОЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ АДАПТАЦИЯ ЮРИДИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ В ЦИФРОВОЙ ПРАВОВОЙ КОММУНИКАЦИИ

АННОТАЦИЯ

В статье исследуется социолингвистическая адаптация юридических терминов в условиях цифрового государственного управления на материале узбекского, русского и английского языков. Юридический термин рассматривается не только как наименование понятия, но и как сложная языковая единица, объединяющая нормативное содержание, институциональное полномочие, коммуникативную цель и правовой опыт адресата. Посредством сравнительно-семантического, контекстуального, функционально-прагматического и дискурсивного анализа выявлены полная эквивалентность, функциональная эквивалентность, контекстно обусловленная вариантность и смысловые сдвиги, возникающие при буквальном переводе. На примере единиц «государственная услуга», «обращение», «юридическое лицо», «административный акт», «ответственность», «согласие» и «персональные данные» раскрываются концептуальные границы между тремя языками. Обосновано, что при стандартизации юридической терминологии приоритетными должны быть правовая функция термина, жанр, адресат и порождаемые правовые последствия, а не его изолированный словарный эквивалент.

Ключевые слова: юридический дискурс, цифровая правовая коммуникация, социолингвистика, юридическая терминология, юридический перевод, концептуальная эквивалентность, государственная услуга, персональные данные, ясный юридический язык, коммуникативная точность.

Huquq jamiyat hayotini tartibga soluvchi normalar tizimi sifatida til orqali yaratiladi, e'lon qilinadi, sharhlanadi va amalga tatbiq etiladi. Huquqiy munosabatning har bir bosqichi til bilan uzviy bog'langan: qonun chiqaruvchi normani matnga aylantiradi, davlat organi uni ma'muriy qaror shaklida qo'llaydi, fuqaro o'z talabini ariza yoki shikoyat orqali ifodalaydi, sud esa taraflarning bayonlarini huquqiy kategoriyalarga joylashtirib, yakuniy xulosani protsessual hujjatda mustahkamlaydi. Yuridik tilning aniqligi faqat uslubiy talab emas, balki huquq va majburiyatlar chegarasini belgilovchi institutsional omildir. O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasida huquq va erkinliklarning bevosita amal qilishi, qonunlarning rasmiy e'lon qilinishi va huquqiy davlat tamoyillari mustahkamlangani huquqiy matnning tushunarli masalasini yanada dolzarb qiladi [1].

Raqamlashtirish ushbu munosabatni yangi kommunikativ muhitga ko'chirdi. Ilgari qonun matni, idoraviy xat, sud hujjati va fuqaroning murojaati alohida janrlar sifatida mavjud bo'lgan bo'lsa, elektron davlat xizmatlari portalida ular yagona interfeysda ketma-ket namoyon bo'ladi. Foydalanuvchi xizmat nomini o'qiydi, huquqiy shartlar bilan tanishadi, ma'lumotlarni kiritadi, rozilik beradi, so'rov yuboradi, xabarnoma oladi va natijani yuklab oladi. Har bir bosqichdagi termin tanlovi uning keyingi harakatiga ta'sir qiladi. "So'rov", "ariza", "murojaat", "rozilik", "rad etish", "bekor qilish" kabi birliklar menyu belgisi bo'lib ko'rinsa-da, turli huquqiy oqibatlarni bildiradi. Elektron hukumatga oid qonunchilikda elektron davlat xizmati, so'rov, ariza beruvchi va idoralararo elektron

hamkorlik tushunchalarining maxsus ta'riflanishi terminning interfeysdagi ko'rinishi bilan normativ mazmuni bir xil bo'lishi zarurligini ko'rsatadi [5].

Yuridik diskursni murakkab so'zlar majmui sifatida baholash yetarli emas. Zamonaviy yuridik lingvistika huquqiylik belgisi leksik shaklning o'zidan emas, balki kommunikativ vaziyat, ishtirokchilarning institutsional maqomi, nutq harakatining vazifasi va huquqiy oqibatidan kelib chiqishini ta'kidlaydi [12; 21]. Masalan, "roziman" jumlasida kundalik suhbatda oddiy ma'qullashni, elektron platformada esa shaxsga doir ma'lumotlarga ishlov berish uchun huquqiy asos yaratuvchi rozilikni anglatishi mumkin. Demak, huquqiy terminning mazmuni lug'atdagi izoh bilan cheklanmaydi, balki diskursiv vaziyatda faollashadigan institutsional semaga ega. Bu xususiyat yuridik terminologiyani sotsiolingvistik tadqiqot obyekti sifatida ko'rishni talab qiladi.

Tadqiqotning maqsadi raqamli huquqiy muloqotda qo'llanadigan asosiy terminlarning o'zbek, rus va ingliz tillaridagi konseptual hamda funksional munosabatini aniqlash, tarjimada yuzaga keladigan semantik siljishlarni tavsiflash va ko'p tilli huquqiy axborotni ishlab chiqish mezonlarini taklif etishdan iborat. Shu maqsadda huquqiy terminning ijtimoiy vazifasi, raqamli janrning tilga ta'siri, uch til o'rtasidagi muqobillik darajalari, deontik modallikning ifodalanishi va sodda huquqiy til tamoyillari yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqildi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi raqamli huquqiy kommunikatsiyada termin muqobilligini alohida so'zlar darajasida emas, "termin – huquqiy harakat – adresat – huquqiy natija" to'rtligi asosida baholash modelining taklif etilganidir. Shuningdek, tanlangan o'ttiz birlik nisbatan barqaror, funksional-kontekstual va kuchli assimetrik guruhlarga ajratildi. Raqamli interfeys uchun terminologik kartada normativ ta'rif, kollokatsiya, janr, adresat va taqiqlangan so'zma-so'z variantlarni birlashtirish zarurati asoslandi. Tadqiqot natijalari ko'p tilli davlat xizmatlari, huquqiy tarjima, qonunchilik texnikasi va yuridik leksikografiya amaliyotida qo'llanishi mumkin.

Tadqiqot materiali O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, "Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida", "Ma'muriy tartib-taomillar to'g'risida", "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida" va "Elektron hukumat to'g'risida"gi qonunlardagi terminologik birliklardan shakllantirildi [1; 2; 3; 4; 5]. Ushbu hujjatlar raqamli davlat boshqaruvining norma yaratish, ma'muriy qaror qabul qilish, fuqaroga xizmat ko'rsatish, ma'lumot almashish va shaxsiy axborotni himoya qilish kabi qatlamlarini qamrab oladi. Ilmiy-nazariy asos sifatida yuridik lingvistika, diskurs tahlili, terminologiya, huquqiy tarjima va sodda til nazariyasiga oid tadqiqotlar olindi [9-21].

Tahlil uchun o'ttizta tayanch birlik tanlandi: normativ-huquqiy hujjat, yuridik kuch, qonunchilik, vakolatli organ, ma'muriy hujjat, ma'muriy tartib-taomil, ariza beruvchi, murojaat, so'rov, davlat xizmati, elektron davlat xizmati, idoralararo elektron hamkorlik, jismoniy shaxs, yuridik shaxs, shaxsga doir ma'lumotlar, shaxsga doir ma'lumotlar subyekti, shaxsga doir ma'lumotlarga ishlov berish, rozilik, maxfiylik, elektron hujjat, elektron raqamli imzo, identifikatsiya, autentifikatsiya, xabarnoma, shikoyat, rad etish, huquqiy oqibat, qonuniy manfaat, majburiyat va javobgarlik. Birliklar qonuniy ta'rifi, birikuvchanligi, sintaktik qurshovi va kommunikativ vazifasi bilan birga o'rganildi.

Qiyosiy-semantik metod uch tildagi birliklarning denotativ va konseptual chegaralarini solishtirishda qo'llandi. Kontekstual metod terminning muayyan modda, ma'muriy reglament yoki raqamli yo'riqnomadagi ma'nosini aniqlashga xizmat qildi. Funksional-pragmatik tahlilda terminning adresatga yuklaydigan harakati, huquqiy kutishlari va faollashtiradigan institutsional roli ko'rib chiqildi. Diskursiv tahlilda terminlarning davlat organi va fuqaro o'rtasidagi hokimiyat, mas'uliyat hamda axborot taqsimotini ifodalashi tekshirildi. Bu yondashuv yuridik tarjimada shakli o'xshashlik emas, funksional muvofiqlikni aniqlash imkonini beradi [10; 14].

Tadqiqot miqdoriy korpus tahlili emas, sifatga asoslangan qiyosiy model sifatida qurildi. Shu bois uch guruhga ajratish umumiy til tizimiga doir mutlaq statistik hukm emas, tanlangan huquqiy material doirasidagi funksional tasnifdir. O'ttiz birlikdan o'n to'rttasi nisbatan barqaror konseptual muqobillik, o'ntasi funksional-kontekstual muqobillik, oltitasi kuchli semantik assimetriya ko'rsatdi. Natijalar lug'aviy moslik mavjud bo'lsa-da, fuqaroning harakatiga ta'sir qiluvchi markaziy birliklarni tarjima qilish murakkabligini ko'rsatadi.

Termin nazariyasida termin muayyan soha tushunchasini ifodalovchi, tizimli va nisbatan aniq birlik sifatida tavsiflanadi. O‘zbek terminologiyasida ichki til imkoniyatlari, tarixiy qatlamlar, rus tili orqali kirgan birliklar va zamonaviy inglizcha manbalar bir vaqtda faol ekani qayd etiladi [9]. Yuridik terminologiyada bu jarayon murakkabroq, chunki termin bilim sohasi bilan birga amaldagi huquqiy tizimni ham ifodalaydi. Bir tildagi tushuncha boshqa huquqiy tizimda aynan shu chegaraga ega bo‘lmasligi mumkin. Shu sababli yuridik termin tarjimasini eng yaqin so‘zni topish emas, balki boshqa tilda bir xil huquqiy funksiyani ifodalashdan iborat [13; 14].

O‘zbekistonning huquqiy kommunikativ makonida o‘zbek, rus va ingliz tillari turli vazifalarni bajaradi. O‘zbek tili davlat hokimiyati va milliy qonunchilikning asosiy tili sifatida normativ markazni tashkil etadi. Rus tili huquqshunoslik ta‘limi, idoraviy amaliyot, mintaqaviy huquqiy an‘ana va professional muloqotda vositachilik vazifasini saqlaydi. Ingliz tili xalqaro shartnomalar, qiyosiy huquq, axborot texnologiyalari, investitsiya munosabatlari va raqamli xizmatlar terminologiyasining asosiy manbalaridan biridir. Natijada o‘zbekcha termin ruscha huquqiy yoki inglizcha texnologik model, ayrim hollarda esa har ikkisi bilan munosabatga kirishadi.

Ushbu tillar o‘rtasidagi aloqa oddiy ikki tomonlama tarjima bilan cheklanmaydi. Masalan, ingliz tilidagi “public service” birikmasi kontekstga qarab aholiga ko‘rsatiladigan davlat xizmati, jamoat xizmati yoki davlat sektoridagi xizmatni anglatishi mumkin. Rus tilida “государственная услуга” va “государственная служба” terminlari aniq farqlanadi. O‘zbek tilidagi “davlat xizmati” shakli esa har ikki konseptni ifodalashi mumkin: fuqaro oladigan xizmat yoki davlat organlaridagi kasbiy faoliyat. Raqamli platforma menyusidagi qisqa kontekst bu polisemiyaning kuchaytiradi. “Davlat xizmatini olish” va “davlat xizmatiga kirish” birikmalaridagi fe‘l terminning qaysi konseptga tegishli ekanini belgilaydi. Shu bois xizmat nomlarini tarjima qilishda termin bilan birga uning kollokatsion modeli ham standartlashtirilishi lozim.

Huquqiy tilning ijtimoiy tabaqalanishi ham muhim. Bir xil normativ matnni qonun chiqaruvchi, sudya, advokat, tarjimon, davlat xizmatchisi va fuqaro turlicha talqin qiladi. Mutaxassis uchun “ma‘muriy hujjatning haqiqiy emasligi” tushunarli kategoriya bo‘lsa, oddiy foydalanuvchi “hujjat haqiqiy emas” jumlasini texnik xato yoki qalbakilik sifatida tushunishi mumkin. Demak, yuridik terminning kommunikativ muvaffaqiyati nafaqat mutaxassislar orasidagi aniqlik, balki adresatning huquqiy savodxonligi va vaziyatni sharhlash imkoniyatiga ham bog‘liq. John Gibbons professional bilim bilan oddiy til tajribasi o‘rtasidagi tafovut adolatga kirish imkoniyatiga bevosita ta‘sir qilishini ko‘rsatadi [11].

Raqamli huquqiy muloqot an‘anaviy huquqiy janrlarni yo‘q qilmaydi, balki ularni interfeys elementlariga taqsimlaydi. Qonun moddalarining mazmuni xizmat tavsifi, ko‘rsatma, tugma, belgilash katagi, avtomatik xabarnoma va natija hujjatida aks etadi. Peter Tiersma yozuv, bosma nashr va elektron texnologiyalar matn shakli bilan birga huquqiy amaliyotni ham o‘zgartirganini ta‘kidlaydi [16]. Raqamli muhitda matn maydoni va foydalanuvchi e‘tibori cheklanganligi sababli terminlar qisqa va tushunarli bo‘lishi kerak. Biroq huquqiy mazmuni bitta tugma yoki satrga sig‘dirish zarur shart va istisnolarning tushib qolishiga olib kelishi mumkin.

“Rozilik beraman” tugmasi bunga misoldir. Shaxsga doir ma‘lumotlar to‘g‘risidagi qonunchilikda rozilik ma‘lumotlarga ishlov berishning huquqiy asoslaridan biri hisoblanadi [4]. Kundalik nutqda rozilik umumiy ma‘qullashni bildirsa, raqamli huquqiy kontekstda uning obyekt, maqsadi, ma‘lumotlar doirasi, muddati va qaytarib olish imkoniyati muhim. Interfeysda faqat “roziman” shaklining berilishi foydalanuvchiga rozilik mazmunini to‘liq anglatmasligi mumkin. Ingliz tilidagi “consent”, rus tilidagi “согласие” va o‘zbek tilidagi “rozilik” lug‘aviy muqobil bo‘lsa-da, ularning huquqiy kuchi izohlovchi kontekst bilan belgilanadi.

Raqamli matnda “rad etish” va “bekor qilish” birliklarini aralashtirish huquqiy noaniqlik tug‘diradi. Arizani rad etish vakolatli organning talabni qanoatlantirmaslik haqidagi qarorini, arizani bekor qilish esa ariza beruvchining harakatini ortga qaytarishi yoki jarayonni to‘xtatishini anglatishi mumkin. Ingliz tilidagi “reject”, “refuse”, “deny”, “withdraw” va “cancel”, rus tilidagi “отказать”, “отклонить”, “отозвать” va “отменить” birliklari turli subyekt va bosqichlarni ifodalaydi. O‘zbek tilida faqat “bekor qilish” shaklining qo‘llanishi hujjatni bekor qilish, amalni to‘xtatish va oynani

yopish ma'nolarini birlashtirishi mumkin. Shu sababli raqamli yuridik leksikografiyada fe'ning subyekti va obyektini aniq ko'rsatilishi lozim.

Interfeys tilida "ma'lumotni kiriting", "hujjatni yuklang", "tasdiqlang", "jo'nating" kabi buyruq shakllari keng qo'llanadi. Biroq huquqiy jarayonda ular majburiy talab bilan tavsiya o'rtasidagi farqni yo'qotishi mumkin. Masalan, "qo'shimcha hujjatni yuklang" jumlasini majburiyat taassurotini uyg'otadi, holbuki hujjat faqat ayrim ariza beruvchilar uchun zarur bo'lishi mumkin. Shuning uchun shartning adresati aniq ko'rsatilishi kerak: "agar vakil orqali murojaat qilayotgan bo'lsangiz, vakolatni tasdiqlovchi hujjatni yuklang". Matn uzaygan bo'lsa-da, noto'g'ri huquqiy harakat ehtimoli kamayadi.

Birinchi guruhni nisbatan barqaror konseptual muqobillikka ega terminlar tashkil etdi. "Shaxsga doir ma'lumotlar – персональные данные – personal data", "shaxsga doir ma'lumotlar subyekti – субъект персональных данных – data subject", "maxfiylik – конфиденциальность – confidentiality", "identifikatsiya – идентификация – identification", "autentifikatsiya – аутентификация – authentication" birliklarining konseptual yadrosi uch tilda yaqin. Xalqaro axborot huquqi va texnologik standartlar ta'sirida shakllangan bu terminlarning semantik chegarasi nisbatan barqaror. Biroq bu ularni izohsiz qo'llash mumkinligini anglatmaydi. Identifikatsiya shaxsning kimligini aniqlashni, autentifikatsiya esa taqdim etilgan identifikatorning haqiqiylikni tekshirishni bildiradi. Kundalik nutqda ularning "tasdiqlash" so'zi bilan ifodalanishi texnik va huquqiy funksiyalarni chalkashtiradi.

"Jismoniy shaxs – физическое лицо – natural person" uchligida o'zbek va rus terminlari shaklan yaqin bo'lsa-da, ingliz huquqiy tilida me'yoriy muqobil "natural person" hisoblanadi. So'zma-so'z "physical person" shakli tushunchani buzmasligi mumkin, ammo ingliz huquqiy an'anasiga mos kelmaydi. Shu sababli tarjimada tushuncha mosligi bilan birga maqsad tilidagi institutsional qo'llanish me'yori ham hisobga olinishi kerak [13; 14].

"Yuridik shaxs – юридическое лицо – legal person yoki legal entity" munosabati murakkabroq. Ingliz tilida "legal person" huquq subyekti sifatida tan olingan tuzilmani, "legal entity" esa ko'proq korporativ, ma'muriy va biznes subyekti bildiradi. "Legal entity" ro'yxatdan o'tkazish, soliq, bank va davlat xizmatlari matnlarida, "legal person" esa huquq nazariyasi va shaxs maqomi muhokamasida muvofiqroq. "Yuridik shaxs"ni barcha janrlarda bitta inglizcha shakl bilan berish janrga moslikni pasaytirishi mumkin.

Ikkinchi guruh funksional muqobillikni talab qiladigan terminlardan iborat. "Ma'muriy hujjat – административный акт – administrative act" bunga misoldir. O'zbek tilidagi "hujjat" umumiy ma'noda yozma materialni bildirgani uchun uni "administrative document" deb tarjima qilish mumkin. Biroq davlat organining muayyan shaxs yoki vaziyat uchun huquqiy oqibat tug'diruvchi qarori nazarda tutilganda "administrative act" funksional jihatdan to'g'riroq. "Document" shaklga, "act" esa yuridik harakat va natijaga urg'u beradi. Ma'muriy tartib-taomillar to'g'risidagi qonundagi qoidalar ham ma'muriy hujjat oddiy axborot tashuvchisi emasligini ko'rsatadi [3].

"Vakolatli organ – уполномоченный орган – competent authority yoki authorized body" birligining muqobili ham kontekstga bog'liq. "Authorized body" vakolat berilgan tashkilotni ochiq ifodalaydi, biroq ingliz huquqiy matnlarida "competent authority" ko'proq qo'llanadi. Bu yerda "competent" malakani emas, qonun bilan berilgan yurisdiksiya va vakolatni bildiradi. Raqamli xizmat sahifasida termin saqlanib, organning aniq nomi ko'rsatilishi maqsadga muvofiq: "The competent authority for this service is the Ministry...". Bu usul terminologik aniqlik va adresatga moslikni ta'minlaydi.

Uchinchi guruh kuchli semantik assimetriyaga ega birliklardan iborat. "Murojaat" o'zbek huquqiy diskursida ariza, taklif, shikoyat, so'rov yoki davlat organiga yo'llangan umumiy kommunikativ harakatni qamrab oladi. Rus tilidagi "обращение" ham keng ma'noli, biroq protsessual janrlarda "заявление", "жалоба", "запрос", "ходатайство" birliklari farqlanadi. Ingliz tilida esa vaziyatga qarab "appeal", "application", "complaint", "request", "petition" yoki "submission" tanlanadi. "Citizen's appeal" barcha murojaat janrlarini qamrab olmaydi. Shu sababli "murojaat" uchun universal inglizcha muqobil emas, janrga asoslangan terminologik xarita zarur.

“Ariza beruvchi – заявитель – applicant” uchligi ham protsessual muhitga qarab farqlanadi. “Applicant” xizmat yoki ruxsat so‘rayotgan shaxsni bildiradi. Sud jarayonida esa ariza beruvchi “claimant”, “petitioner” yoki “appellant” bo‘lishi mumkin. Davlat xizmatlari portalida “applicant” odatda to‘g‘ri, biroq sudga shikoyat qilish yo‘riqnomasida protsessual maqomni to‘liq ifodalamasligi mumkin. Shuning uchun ma‘muriy xizmatlar, sud protsessi va xalqaro shartnomalar uchun alohida ekvivalentlar tizimi zarur.

“Javobgarlik – ответственность – liability, responsibility yoki accountability” uch tilli huquqiy tarjimaning murakkab birliklaridan biridir. O‘zbek va rus tillarida bitta termin yuridik javobgarlikni ham, vazifani bajarish mas‘uliyatini ham ifodalaydi. Ingliz tilida “liability” huquqiy yoki moliyaviy javobgarlikni, “responsibility” vazifa va mas‘uliyatni, “accountability” qaror va natija uchun hisobdorlikni anglatadi. “Davlat organi axborotning ishonchliligi uchun javobgar” jumlasini kontekstga qarab “is responsible for” yoki “bears liability for” shaklida beriladi. Birinchisi vazifani, ikkinchisi huquqiy oqibatni kuchliroq ifodalaydi. Noto‘g‘ri tanlov norma kuchini o‘zgartirishi mumkin.

“Qonunchilik – законодательство – legislation” birligida ham semantik assimetriya mavjud. O‘zbek tilida “qonunchilik” normativ-huquqiy hujjatlar majmuini, ayrim kontekstlarda esa qonun yaratish faoliyatini bildiradi. Ingliz tilida “legislation” qabul qilingan qonunlar yoki qonun loyihalari majmuini, “legislature” qonun chiqaruvchi organni, “legislating” esa qonun yaratish jarayonini anglatadi. Shu bois “qonunchilikni takomillashtirish” – “improving legislation”, “qonunchilik faoliyati” esa “legislative activity” yoki “law-making activity” tarzida tarjima qilinishi kerak. Bu derivatlar o‘rtasidagi farq grammatik emas, institutsional mazmunga ega.

Yuridik terminlar tashqi dunyodagi obyektlarni shunchaki nomlamaydi, balki huquqiy tizim tan olgan kategoriyalarni yaratadi. “Jismoniy shaxs” va “yuridik shaxs” oppozitsiyasi huquq subyektlarini ikki turga ajratadi. “Ariza beruvchi”, “ma‘lumotlar subyekti”, “vakolatli organ” kabi terminlar shaxs yoki tashkilotning muayyan kommunikativ vaziyatdagi rolini belgilaydi. Bir fuqaro bir vaqtning o‘zida jismoniy shaxs, ariza beruvchi, shaxsga doir ma‘lumotlar subyekti va shikoyat qiluvchi bo‘lishi mumkin. Raqamli tizim bu rollarni maydon va tugmalar orqali navbat bilan faollashtiradi. Demak, interfeysdagi termin foydalanuvchining huquqiy maqomini belgilaydi.

Kategoriyalashda milliy huquqiy an‘ana muhim o‘rin tutadi. Heikki Mattila terminlarning huquqiy oilalar tarixi, lotin merosi, milliy kodifikatsiya va professional madaniyat bilan bog‘liqligini ko‘rsatadi [13]. O‘zbek yuridik terminologiyasi kontinental huquq modeli, rus tilidagi huquqiy ta‘lim va mustaqillikdan keyingi milliy kodifikatsiya jarayonlari kesishgan makonda rivojlangan. Inglizcha muqobil esa ko‘pincha umumiy huquq tizimiga xos konnotatsiyani olib keladi. Masalan, “sud qarori” har doim “judgment” deb tarjima qilinmaydi; hujjat turi va protsessual vazifasiga qarab “decision”, “ruling”, “order” yoki “judgment” tanlanadi. Bu farq lug‘aviy ma‘nodan ko‘ra huquqiy janrga bog‘liq.

Huquqiy konsept chegarasi odatiy til bilan doim ham mos kelmaydi. Kundalik tushunchada “shaxsga doir ma‘lumotlar” ism, manzil yoki telefon raqamini anglatishi mumkin. Qonunchilikda esa aniqlangan shaxsga taalluqli yoki uni aniqlash imkonini beradigan keng ma‘lumotlar doirasi nazarda tutiladi [4]. Raqamli xizmatda “shaxsiy ma‘lumotlar” va “shaxsga doir ma‘lumotlar” shakllarining navbatma-navbat qo‘llanishi ularni uslubiy variant sifatida qabul qilishga olib kelishi mumkin. Shu bois normativ terminni izchil saqlash huquqiy aniqlik uchun muhim. Izoh qismida esa kundalik tilga yaqin sharh berilishi mumkin: “bular Sizni aniqlashga imkon beradigan ma‘lumotlardir”. Termin va izohning bunday birikmasi professional aniqlik hamda tushunarlilikni ta‘minlaydi.

Huquqiy matnning asosiy xususiyatlaridan biri deontik modallik, ya‘ni ruxsat, majburiyat va taqiqning til orqali ifodalanishidir. O‘zbek tilidagi “shart”, “lozim”, “kerak”, “haqli”, “mumkin”, “taqiqlanadi”, “yo‘l qo‘yilmaydi” birliklari turli normativ kuchga ega. Rus tilida ularga “обязан”, “должен”, “вправе”, “может”, “запрещается”, “не допускается”, ingliz tilida esa “must”, “shall”, “may”, “is entitled to”, “may not”, “must not” shakllari mos keladi. Christopher Williams ingliz huquqiy matnlarida modal fe‘llar tanlovi tarixiy an‘ana va zamonaviy aniqlik talablari ta‘sirida o‘zgarishini ko‘rsatadi [17].

“May” shaklining ikki ma‘noliligi tarjimada muammo tug‘diradi: u ruxsatni ham, ehtimolni ham anglatishi mumkin. “The authority may request additional information” jumlasini vakolatli

organga huquq berayotgan bo'lsa, o'zbek tilida “qo'shimcha axborotni so'rashga haqli” yoki “so'rashi mumkin” shakli tanlanadi. Birinchi shakl vakolatni aniqroq ifodalaydi, ikkinchisi esa ehtimol sifatida tushunilishi mumkin. Rus tilidagi “вправе запросить” va “может запросить” o'rtasida ham shu farq mavjud. Raqamli yo'riqnomada organning huquqi bilan tizimning texnik ehtimoli aniq ajratilishi kerak. Shu bois modal birlik tanlovi terminologik ahamiyatga ega.

O'zbek qonunchilik uslubida “amalga oshiriladi”, “taqdim etiladi”, “ko'rib chiqiladi” kabi majhul nisbat shakllari keng qo'llanadi. Ular normani umumlashtirish va institutsional betaraflikni ta'minlaydi. Biroq raqamli xizmat ko'rsatmasida subyektning yashirilishi noaniqlik tug'dirishi mumkin. “Ariza uch ish kuni ichida ko'rib chiqiladi” jumlasida harakat bajaruvchisi ko'rsatilmagan. “Vakolatli organ arizani uch ish kuni ichida ko'rib chiqadi” shakli esa mas'ul subyektning aniqlashtiradi. Sodda huquqiy til gapni qisqartirish emas, harakat bajaruvchisi, shart va natijani ochiq ko'rsatishdir [7; 8].

Soddalashtirish normativ kuchni pasaytirmasligi kerak. “Hujjatni taqdim etishingiz kerak” shaklida talabning huquqiy manbasi va istisnolari noma'lum qolishi mumkin. “Qonunning falon moddasiga muvofiq, hujjat taqdim etilishi shart” shakli aniq, ammo murakkab. Maqbul model ikki qatlamdan iborat: birinchi qatlamda qisqa amaliy ko'rsatma, ikkinchisida “Nima uchun bu talab qilinadi?” sarlavhasi ostida huquqiy asos va istisnolar beriladi. Giperhavola va ochiladigan izohlar bunday ko'p qatlamli kommunikatsiyani ta'minlaydi. Demak, elektron muhit huquqiy matnni nafaqat qisqartirish, balki ma'lumotni darajalab taqdim etish imkonini ham beradi.

Sodda til huquqiy kommunikatsiyaning xalqaro mezoniga aylanmoqda. Xalqaro standartlashtirish tashkilotining 2023-yilgi standarti matnni topish, tushunish va undan foydalanish tamoyillarini belgilaydi [7]. 2025-yilgi huquqiy kommunikatsiya standarti esa turli auditoriyalarga huquqiy tushunchalar, huquq va majburiyatlarni tushunarli bayon etishga qaratilgan [8]. Bu yondashuv terminlarni kundalik so'zlar bilan almashtirishni emas, ularni yetarli kontekst bilan izohlashni talab qiladi.

Sodda til huquqni mazmunan oddiylashtirish degani emas. Istisno, muddat, vakolat, shikoyat tartibi yoki javobgarlik shartining tushirib qoldirilishi matnni huquqiy jihatdan noto'liq qiladi. Murakkab sintaksis va ortiqcha rasmiy formulalar esa aniq normani adresat uchun tushunarsizlashtiradi. Lawrence Solan huquqiy mazmuni faqat lug'aviy ma'noga keltirib bo'lmasligini, bunda kontekst va huquqiy maqsad ham muhimligini ta'kidlaydi [15]. Demak, sodda huquqiy til mezoni gap qisqaligi emas, adresatning xatosiz harakat qila olishidir.

Raqamli davlat xizmatida foydalanuvchi undan nima talab qilinishini, qanday harakat qilishi va uning huquqiy natijasini tushunishi kerak. “So'rov yuborildi” faqat texnik holatni bildiradi. “So'rovingiz qabul qilindi, u besh ish kuni ichida vakolatli organ tomonidan ko'rib chiqiladi; natija shaxsiy kabinetigizga yuboriladi” shakli jarayon, muddat, subyekt va natijani ko'rsatadi.

Ko'p tilli interfeysda sodda til har bir tilning tabiiy sintaksisi va huquqiy kollokatsiyalariga mos qo'llanishi lozim. Masalan, “processing of personal data”ning normativ o'zbekcha muqobili “shaxsga doir ma'lumotlarga ishlov berish”dir. Uni “shaxsiy ma'lumotlarni qayta ishlash” bilan almashtirish normativ termin bilan uzilish hosil qiladi. Sodda variant terminning o'rnini egallamasdan, unga izoh sifatida berilishi kerak.

Deborah Cao yuridik tarjimada til va huquqiy tizimlar farqini hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi [14]. Raqamli xizmatlarda tarjima foydalanuvchini huquqiy harakatga yo'naltirgani sababli noaniqlik noto'g'ri hujjat topshirish, muddatni o'tkazish yoki huquqdan foydalanmaslikka olib kelishi mumkin. Shu bois tarjima birligi sifatida “termin + huquqiy harakat + adresat + natija” majmuini olish maqsadga muvofiq.

Masalan, “shikoyat berish” kontekstga qarab “submit a complaint”, “file an administrative appeal”, “lodge a complaint” yoki “appeal against the judgment” shaklida tarjima qilinadi. Yuqori turuvchi organga murojaatda “file an administrative appeal”, xizmat sifati bo'yicha norozilikda “submit a complaint”, sud qarori ustidan murojaatda esa tegishli protsessual termin qo'llanadi. Demak, inglizcha muqobil huquqiy yo'l turiga qarab tanlanadi.

“Elektron raqamli imzo – электронная цифровая подпись – digital signature” birligida ham janr va vaqt omili muhim. O'zbek va rus normativ an'analarda kengaytirilgan shakl

mustahkamlangan, ingliz tilida esa “digital signature” tabiiyroq, “electronic signature” esa kengroq tushunchadir. “Electronic digital signature” soʻzma-soʻz muqobil boʻlsa-da, ingliz professional diskursida ortiqcha koʻrinadi. Rasmiy hujjatda tizimli, foydalanuvchi yoʻriqnomasida esa odatiy muqobil tanlanishi, ularning farqi terminologik lugʻatda koʻrsatilishi kerak.

Yuridik terminlar bazasi ikki ustunli lugʻat bilan cheklanmasligi lozim. Unda huquq sohasi, normativ taʼrif, manba, grammatik model, kollokatsiyalar, taqiqlangan soʻzma-soʻz variantlar, kontekstual muqobillar, qisqa izoh va misol boʻlishi kerak. Masalan, “davlat xizmati” kartasida “fuqaroga koʻrsatiladigan xizmat” – “государственная услуга – public service yoki government service” hamda “davlat organidagi kasbiy faoliyat” – “государственная служба – civil service” maʼnolari alohida ajratilishi lozim.

Yuridik diskurs davlatning institutsional ovozini ifodalagani uchun grammatik tanlov hokimiyat va masʼuliyat taqsimotini aks ettiradi. Fuqaroning majburiyati koʻpincha faol nisbatda – “ariza beruvchi taqdim etishi shart”, davlat organining vazifasi esa majhul nisbatda – “ariza koʻrib chiqiladi”, “natija yuboriladi” tarzida beriladi. Kritik diskurs tahlili til orqali vakolat, masʼuliyat va agentlik taqsimotini oʻrganadi [18]. Kommunikativ tenglik uchun fuqaro va davlat organining vazifalari bir xil aniqlikda ifodalanishi kerak.

Oʻzbek va rus tillaridagi hurmat maʼnosini bildiruvchi “Siz” shakli rasmiy, ammo shaxsga yoʻnaltirilgan muloqotni taʼminlaydi. Ingliz tilidagi “you” esa betarafdir. Amaliy koʻrsatmada “Siz arizani imzolaganingizdan soʻng...” shakli harakatni aniq koʻrsatadi, normativ taʼrifda esa “Ariza imzolanganidan soʻng...” kabi shaxssiz shakl obyektivlikni saqlaydi.

Koʻp tilli platformalarda barcha versiyalar parallel yangilanib, terminlar oʻzaro moslashtirilishi va huquqiy kuchga ega asosiy matn koʻrsatilishi lozim. Aks holda foydalanuvchilar turli mazmundagi koʻrsatmalarni oladi. Demak, koʻp tillilik shakliy xizmat emas, huquqqa teng kirish mexanizmidir.

Raqamli huquqiy matn yaratishda quyidagi tamoyillar muhim:

1. Termin muqobili uning normativ manbasi va huquqiy funksiyasiga koʻra tanlanadi.
2. Qonun, xizmat nomi, tugma, xabarnoma va izoh umumiy terminologik yadroga, ammo janrga mos sintaksisga ega boʻladi.
3. Professional termin saqlanib, uning amaliy maʼnosi oddiy tilda izohlanadi.
4. Termin bilan birga uning barqaror birikmalari standartlashtiriladi: ariza beriladi, soʻrov yuboriladi, murojaat koʻrib chiqiladi, rozilik olinadi yoki qaytarib olinadi, maʼlumotlarga ishlov beriladi, qaror ustidan shikoyat qilinadi.
5. “Shart”, “haqli”, “mumkin” va “taqiqlanadi” birliklarining modal kuchi tarjimada saqlanadi.
6. Fuqaro va davlat organining harakatlari aniq subyekt bilan ifodalanadi.
7. “Jismoniy shaxs – physical person”, “maʼmuriy hujjat – administrative document”, “davlat xizmati – state service”, “javobgarlik – responsibility” kabi notoʻliq soʻzma-soʻz muqobillar roʻyxati yaratiladi.
8. Terminologik qaror tarjimon, tilshunos, huquqshunos va soha mutaxassisi hamkorligida qabul qilinadi [12].
9. Matn turli yosh, taʼlim va til tajribasiga ega foydalanuvchilar bilan sinovdan oʻtkaziladi.
10. Oʻzbekcha termin oʻzgarganda ruscha va inglizcha versiyalar, yordam sahifalari, avtomatik xabarlar hamda hujjat shablonlari bir vaqtda yangilanadi.

Ushbu tamoyillarni amalga oshirish uchun normativ hujjatlar, maʼmuriy reglamentlar, sud hujjatlari, davlat xizmatlari interfeyslari va rasmiy tarjimalardan iborat milliy raqamli yuridik terminologiya korpusini yaratish zarur. Korpusda terminning chastotasi bilan birga janri, subyekt, birikadigan feʼllari va huquqiy oqibati koʻrsatilishi kerak. Bunday baza avtomatik tarjima va matn yaratish tizimlariga ham kontekstga xos huquqiy farqlarni aniqlash imkonini beradi.

Raqamli huquqiy muloqotda termin qonuniy tushuncha nomi bilan cheklanmay, foydalanuvchi harakatini boshqaruvchi interfeys elementi, buyruq, rozilik formulasi va davlat javobini ifodalovchi vositaga aylanadi. Shu bois u normativ aniqlik, lingvistik tabiiylik va kommunikativ tushunarlilik asosida baholanishi kerak.

Oʻzbek, rus va ingliz tillarida shaklan oʻxshash terminlarning konseptual chegaralari har doim mos kelmaydi. “Jismoniy shaxs” – “natural person”, “maʼmuriy hujjat” – “administrative act”,

“davlat xizmati” kontekstga qarab “public service” yoki “civil service”, “javobgarlik” esa “liability”, “responsibility” yoki “accountability” tarzida beriladi. “Murojaat” kabi keng birliklar huquqiy janrga muvofiq tarjima qilinadi. Demak, yuridik tarjimada ekvivalentlik soʻzlar emas, huquqiy funksiyalar muvofiqligidir.

Raqamli matn ixcham boʻlishi kerak, ammo termin, shart, subyekt, muddat va natija saqlanishi lozim. Samarali model professional termini saqlash, qisqa izoh berish, huquqiy asosni qoʻshimcha qatlamda ochish va harakat bajaruvchisini aniq koʻrsatishdan iborat. Sodda huquqiy til mazmuni kamaytirmaydi, balki normani amalga oshirish uchun tushunarli shaklga keltiradi.

Yuridik terminologiya tilshunos, huquqshunos va tarjimon hamkorligini talab qiladi. Tilshunos terminning semantik, pragmatik va diskursiv xususiyatlarini, huquqshunos normativ chegarasi va oqibatini, tarjimon esa tillararo funksional muvofiqligini belgilaydi. Shu asosda yaratilgan uch tilli terminologik baza, korpus va uslubiy qoʻllanma Oʻzbekistondagi raqamli davlat xizmatlarining huquqiy aniqligi, tarjima sifati va tushunarligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Yangi tahrir. 2023-yil 30-aprelda umumxalq referendumini orqali qabul qilingan. Toshkent, 2023.
2. Oʻzbekiston Respublikasining “Normativ-huquqiy hujjatlar toʻgʻrisida”gi Qonuni. 2021-yil 20-aprel, 682-son.
3. Oʻzbekiston Respublikasining “Maʼmuriy tartib-taomillar toʻgʻrisida”gi Qonuni. 2018-yil 8-yanvar, 457-son.
4. Oʻzbekiston Respublikasining “Shaxsga doir maʼlumotlar toʻgʻrisida”gi Qonuni. 2019-yil 2-iyul, 547-son.
5. Oʻzbekiston Respublikasining “Elektron hukumat toʻgʻrisida”gi Qonuni. 2015-yil 9-dekabr, 395-son.
6. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “Davlat huquqiy siyosatini amalga oshirishda adliya organlari va muassasalari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi Farmoni. 2020-yil 19-may, 5997-son.
7. International Organization for Standardization. Plain language. Part 1: Governing principles and guidelines. Geneva: International Organization for Standardization, 2023.
8. International Organization for Standardization. Plain language. Part 2: Legal communication. Geneva: International Organization for Standardization, 2025.
9. Dadaboyev Hamidulla. Oʻzbek terminologiyasi. Oʻquv qoʻllanma. Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2020. 136 bet.
10. Bhatia Vijay Kumar. Worlds of Written Discourse: A Genre-Based View. London and New York: Continuum, 2004. 228 pages.
11. Gibbons John. Forensic Linguistics: An Introduction to Language in the Justice System. Malden: Blackwell Publishing, 2003. 352 pages.
12. Galdia Marcus. Legal Linguistics. Frankfurt am Main and New York: Peter Lang, 2009. 434 pages.
13. Mattila Heikki. Comparative Legal Linguistics: Language of Law, Latin and Modern Lingua Francas. Second edition. London and New York: Routledge, 2013. 504 pages.
14. Cao Deborah. Translating Law. Clevedon: Multilingual Matters, 2007.
15. Solan Lawrence. The Language of Statutes: Laws and Their Interpretation. Chicago: University of Chicago Press, 2010. 304 pages.
16. Tiersma Peter. Parchment, Paper, Pixels: Law and the Technologies of Communication. Chicago: University of Chicago Press, 2010. 256 pages.
17. Williams Christopher. Tradition and Change in Legal English: Verbal Constructions in Prescriptive Texts. Bern: Peter Lang, 2005. 216 pages.
18. Wodak Ruth and Meyer Michael, editors. Methods of Critical Discourse Studies. Third edition. London: Sage Publications, 2016. 256 pages.

19. Coulthard Malcolm and Johnson Alison. *An Introduction to Forensic Linguistics: Language in Evidence*. London and New York: Routledge, 2007.
20. Gibbons John and Turell Maria Teresa, editors. *Dimensions of Forensic Linguistics*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2008.
21. Glogar Ondřej. The Concept of Legal Language: What Makes Legal Language Legal? *International Journal for the Semiotics of Law*. Volume 36. 2023. Pages 1081–1107.

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА
INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадqiqот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000